

*Explaining European Policy toward the “Arab Spring” –
Calculated Risk, Lack of an Alternative, and Implications for Israel*

Abstract

The dramatic widespread popular reaction against authoritarian regimes in the Middle East known as the “Arab Spring” has toppled the governments of Egypt, Tunisia, and Libya. In this way, popular forces seeking democracy, economic equality, and an end to government corruption achieved an age-old Islamist aspiration in the blink of an eye. Although it is still unclear whether the new regimes will be authoritarian, democratic, or Islamist in character, it appears likely that Islamist forces will ultimately assume control.

This has raised fundamental questions regarding Europe’s relations with the countries of the region, due both to the political and diplomatic behavior of the E.U. and its member states and the fact that for decades Europe has maintained friendly relations with a large number of authoritarian regimes in the Arab world. With the outbreak of the “Arab Spring,” European leaders turned their backs on the old regimes and extended political, diplomatic, and material support to their opponents. In light of concern that the Islamists may ultimately reap the fruits of the uprisings, these changes in European policy raise serious questions.

This article analyzes the considerations shaping European policy toward the Muslim world in light of vital European interests such as stemming the massive flow of Muslim immigration; moderating the domestic reactions of Muslim minorities in European countries; reducing the influence of radical fundamentalist Islam in the Middle East and on Muslim immigrant minorities in Europe; and securing energy resources. The desire to promote these unchanging interests is a cornerstone of European policy and helps account for the profound reversal in attitude toward the old authoritarian regimes, which has been based on calculated risk and the lack of any real alternative.

Finally, the recent developments also raise questions regarding the position of Israel, which may be facing elevated threats as a result of the “Arab Spring.” In addition to the danger of Islamist forces gaining control of government in these countries, could the developments underway also potentially bring about progress in Israel’s peace process with the Arab world? The lack of clarity surrounding the future of the region also raises questions regarding future European policy toward Israel.

ההסברים למדיניות האירופית כלפי "האביב הערבי" –

סיכון מחושב מחוסר בררה והמשמעויות כלפי ישראל

צבי ליבמן

תקציר

ההתרחשויות הדרמטיות הקרויות "האביב הערבי" נובעות מהתקוממויות עממיות נגד המשטרים הסמכותניים ברחבי המזרח התיכון והביאו להפלתם של השליטים במצרים, בתוניסיה ובלוב. כך, למרבה הפלא, שאיפותיהם רבות השנים של גורמים אסלאמיסטיים התגשמו כהרף עין בידי כוחות עממיים המבקשים דמוקרטיה, כלכלה שוויונית וחסול השחיתות השלטונית. אף כי לא ברור מה תהיה דמותם של המשטרים החדשים בעולם הערבי - סמכותניים כבעבר, דמוקרטיים או אסלאמיסטיים - דומה כי רבו הסיכויים שדווקא האחרונים ייטלו את רסן השלטון לידיהם.

תגובות האיחוד האירופאי והמדינות החברות בו לנוכח האירועים הדרמטיים מעוררות תמיהה, כיוון שבמשך עשרות שנים התקיימו שותפויות רבות עם רבים מהשליטים הסמכותניים בעולם הערבי ונשמרו יחסי ידידות עמם, במה שנראה כמו מדיניות המנוגדת לערכים אירופיים מרכזיים אשר מתעלמת מהחסך הדמוקרטי במזרח התיכון. עתה, בפרוץ "האביב הערבי", הפנו מנהיגי אירופה עורף לשליטים "ידידותיים" ותמכו נמרצות במתנגדיהם, בהצהרות פוליטיות, במדיניות רשמית ובמעורבת פיזית, זאת למרות חששות מוחשיים כי כוחות אסלאמיסטיים יקטפו את פירות המהפכה. מפנה זה במדיניותה של אירופה מעורר שאלות ותהיות רבות.

במאמר מנותחים השיקולים האירופיים בנקיטת המדיניות כלפי העולם המוסלמי לנוכח האינטרסים החיוניים של אירופה, הכוללים בלימת ההגירה המוסלמית המסיבית; מניעת תגובות אלימות של המיעוטים המוסלמים באירופה; הפחתת השפעות האסלאם הפונדמנטליסטי והרדיקלי במזרח התיכון ובקרב מיעוטי ההגירה המוסלמים; והבטחת משאבי האנרגיה. אינטרסים אלו הם קבועים ומתמשכים והרצון לשמירתם הוא מאבני היסוד של המדיניות האירופית. ביסודם מצויים ההסברים להיפוך עמוק בהתייחסות לאירועים האחרונים במזרח התיכון, תוך נטילת סיכונים מחושבים וגם מחוסר בררה. לבסוף עולות התהיות באשר למצבה של מדינת ישראל: האם ייתכן שישראל עומדת בפני התגברות הסכנות כלפיה לנוכח "האביב הערבי"? האם האפשרות המסוכנת כי יעלו לשלטון כוחות אסלאמיסטיים קיימת לצד הסיכוי שהאירועים יניבו קידום בתהליכי השלום עם העולם הערבי? גם המדיניות האירופית העתידית כלפי ישראל עומדת בסימן שאלה לנוכח אי הוודאות באשר לעתידו של האזור.

המחאות וההתקוממויות שפרצו בעולם הערבי במהלך שנת 2011 אתגרו את קיומם של משטרים סמכותניים. היו אלה אירועים בלתי צפויים עבור מי שעוסקים בעולם הערבי ועוקבים אחר הנעשה בו, והם זכו לתמיכה רחבה במערב ובעיקר באירופה. כך היה עם נפילת מובארכ ובמיוחד עם נפילתו של קדאפי, שנחלה הצלחה בשל המעורבות הפיזית של כוחות נאט"ו.

למרבת ההפתעה, הראשונים להוביל את תהליכי ההתנגדות שהביאו לקריסתם של הסדרים פוליטיים יציבים וותיקים במזרח התיכון לא היו כוחות האסלאם הפונדמנטליסטי והרדיקלי, למרות מאבקים בן כמעט מאה השנים להקמת שלטון המבוסס על השריעה במדינותיהם. תהליכים אלה, המאיימים כעת על המשטרים בסוריה, בתימן, בירדן ובמדינות נוספות, הם פרי ההתנגדות שצמחה בקרב מעמדות הביניים שהתפתחו בעשורים האחרונים, אשר לנוכח עוני מחפיר ומצוקות חברתיות ופוליטיות השכילו להניף את דגל הדמוקרטיה ולהתריס כלפי משטרים סמכותניים במדינותיהם. מנגד, כוחות אופוזיציה אסלאמיסטיים ברחבי העולם הערבי התמידו במשך עשרות שנים בחתירה מתמדת להפלת המשטרים הסמכותניים במזרח התיכון; מאחר שהם מאורגנים יותר ונהנים מתמיכה מבוססת רבת שנים של ההמון, דומה היה כבר מתחילת האירועים כי ישנה אפשרות סבירה שדווקא האסלאמיסטים ייטלו לבסוף את רסן השלטון לידיהם. מסיבה זו יש ספקות ביחס למימושן של דמוקרטיות בעולם הערבי, וחששות כי מדובר במראית עין ובהחלפת משטר סמכותני אחד באחר, אסלאמיסטי באופיו; אך יש גם מקום לקוות כי בסופו של דבר יעצבו תנועות של האסלאם הפוליטי משטר דמוקרטי או סמי-דמוקרטי, שבו ייקחו חלק גם כוחות ליברליים.¹

הכוחות והזרמים המתפרצים מקרב מעמדות הביניים ניזונים מתקשורת חדשנית שהפכה את העולם לגלובלי ומאפשרת לצפות מכל מקום בו-זמנית במתרחש בעולמנו. הטכנולוגיה המערבית נושאת מסרים באמצעות האינטרנט, הפייסבוק והטוויטר ובאמצעות מחשבים וטלפונים ניידים, המאפשרים העברת מסרים ותגובות מיידיות, ללא תיווך, להמוני בני-אדם. כך ניתן להגשים מחשבות דמוקרטיות וליברליות ולבטא אותן בדרישות ובאמצעים הנוגדים את אופי המשטרים בעולם המוסלמי, באמצעות התארגנויות המוניות ולעתים אף באמצעות התנגדויות אלימות. באופן כזה הניעו ההמונים - חלקם צעירים ומשכילים, חלקם אוהדי האסלאם הפוליטי וגם הרדיקלי - מהפכות שיש להן השלכות מרחיקות

¹ מיד עם חיסולו של קדאפי הכריז מוסטפה עבד אל-ג'ליל (Abdel Jalil), מראשי המהפכה בלוב, על שחרור ועל בחירות דמוקרטיות, אך הצהיר גם כי לוב היא אסלאמית ויש לנהלה לפי חוקי האסלאם (Sheridan, 2011). בתוניסיה התקיימו לראשונה בחירות חופשיות לפרלמנט והמפלגה האסלאמית "מפלגת התחייה" (Hizb al-Nahdah) זכתה ברוב המושבים בפרלמנט, שאמור להקים ממשלה זמנית ולנסח את החוקה. עתה ייבחן תוקפן של ההצהרות על כך שמדובר באסלאם מתון שיקיים את ערכי דמוקרטיה וישלב במערכות השלטון אופוזיציה חילונית (Fadel, 2011). על פי תוצאות הביניים של הבחירות לפרלמנט המצרי, "האחים המוסלמים" זכו בכ-40 אחוזים מהקולות והמפלגה הסלפית בכ-25 אחוזים מהקולות. מנהיגי "האחים המוסלמים" הזדרזו להכריז כי יקימו קואליציה עם המפלגות הליברליות החילוניות (Kirkpatrick, 2011).

לכת על עיצוב החברות והמשטרים במזרח התיכון. עם זאת, הכוחות האסלאמיסטיים מאורגנים ומבוססים יותר, בעלי אורך רוח רב שנים ובסיס מאמינים רחב ומשמעותי יותר; אמצעי התקשורת הגלובלית עומדים גם לרשותם, והם מיטיבים להשתמש במדיה לצורכיהם. לפיכך, קיימת אפשרות ממשית שאסלאמיסטים המאופיינים בקוהרנטיות אידיאולוגית ירכבו על גלי המחאה והמרד בלב, במצרים,³ בתוניסיה, בסוריה ובתימן,⁴ יקטפו את פירות המהפכה הדמוקרטית ויעלו לשלטון.⁵

אי לכך מתעוררות שאלות קשות לגבי המניעים לתמיכתה של אירופה ב"אביב הערבי". מדוע הפנו עורף באירופה למשטרים סמכותניים שאֵתם התקיימו דיאלוגים ידידותיים במשך שני עשורים ויותר, אשר נאבקו עד כה באסלאמיזציה, אויבתה המוצהרת של המערב? המגמות האחרונות במדיניות האירופית משרטטות פרדוקס כביכול, כיוון שעד כה התקיימו דיאלוגים ושותפויות רבות שנים עם רוב המשטרים הסמכותניים במזרח התיכון, אך עם פרוץ אירועי "האביב הערבי" חל מהפך ואירופה הפנתה עורף לשליטים "ידידותיים" ותמכה במתנגדי המשטר, הן בהצהרות פוליטיות ומדיניות והן בתמיכה פיזית, כפי שקרה במאבקה של המחתרת בלב.⁶

² רוב הלוחמים המהפכנים בלב ומפקדיהם הם אסלאמיסטיים. במועצה הזמנית הלאומית חוששים שהם ישתמשו בכוחם כדי לקבל תפקיד דומיננטי יותר בעיצוב השלטון, וכפי שצוטט אחד מבכירי המהפכה: "We don't want any vacuums or for those Islamists to steal the revolution". מנגד אמר האימאם אסמאעיל שלבי (Ismail Sallabi) כי החילונים רוצים להשתמש בלוחמים אסלאמיסטיים ולאחר מכן לתפוס את השלטון, אך בניגוד לשאיפותיהם יקום לבסוף שלטון נאמן לאסלאם. הוא דרש מחברי המועצה הזמנית להתפטר כיוון שהם משתפים פעולה עם המערב בהפקעת נכסיה של לוב. חלק מהלוחמים האסלאמיים הם לובים שחזרו לארצם מאפגניסטן, מעיראק ומצ'צ'ניה עם פרוץ המהפכה ולחמו תחת דגל האסלאם, וחלקם חברי ארגונים רדיקליים כמו אל-קאעידה. קיימת תחרות בין "הקבוצה הלוחמת האסלאמית בלב" (The Libyan Islamic Fighting Group) לבין "האחים המוסלמים" ולבין החילונים הליברליים, אך תיתכן פשרה ביניהם. לדברי עבד-אלרזאק אל-ערבי (Abdul Razag el-Aradi), מבכירי האחים המוסלמים, לוב תהפוך לרפובליקה אסלאמית כפשרה בין האסלאמיסטים הרדיקליים לבין החילונים (Nordland and Kirkpatrick, 2011).

³ לאחר נפילתו של מובארכ נצפו התארגנויות רבות של ארגונים סלפים ושל "האחים המוסלמים" במטרה לנצל את תחיית הדמוקרטיה ולהפוך את מצרים למדינה אסלאמיסטית, בהן הפגנת המונים שכונתה "יום השישי לשמירה על השריעה" שנערכה ב-29 ביולי 2011 לאחר תפילות יום השישי בכיכר אל-תחריר. עשרות אלפים המזוהים עם התנועה הסלפית, "האחים המוסלמים" וה"ג'מאעה אסלאמיה" יצאו בסמאות כמו "העם רוצה שריעה" או "הקוראן הוא חוקתנו". במקביל הם עשו מאמצים לקעקע את האופוזיציה ואת דמותו של מחמד אל-בראדעי (ברק, 2011). ההפגנות, רובן אלימות, נמשכו עד לבחירות לפרלמנט, אך "האחים המוסלמים" פסקו מלהשתתף בהן מחשש שהמועצה הצבאית תדחה את הבחירות, שבהן היה צפוי להם רוב (Pfeffer, 2011).

⁴ המצב בתימן מורכב כיוון שהמדינה מופצלת בין סונים ושיעים ובין שבטים שונים. כוחות האופוזיציה האסלאמיסטיים מורכבים מכוחות סונים של אל-קאעידה בדרום וממורדים חותיים שיעים הנתמכים על ידי איראן וחזבאללה בצפון (גוז'נסקי, 2009; ניסים-לובטון, 2011). עזיבתו של הנשיא עלי עבדאללה סאלח לאחר לחץ כבד של מדינות המערב וערב הסעודית, שחששו כי הוואקום השלטוני ינוצל בידי אל-קאעידה, הייתה הישג חשוב עבור כוחות האופוזיציה, אך מהותית המשטר נשאר כשהיה ועבר לידי סגנו, עבד רבו מנסור אל-האדי (Ahim and Kasinof, 2011). המיקום הגיאוגרפי-אסטרטגי של תימן חיוני למערב ולפיכך ייתכנו בה נסיבות שיובילו למעורבות צבאית מערבית, כמו בלב.

⁵ באל-קאעידה בירכו על המהפכות בעולם הערבי ושמחו על ההתקוממות נגד המשטרים, גם אם מלאכתם נעשית בידי אחרים. המהפכות נתפסות כברכה משמים וכשלב חשוב בהקמת האומה האסלאמית שתתרחש עם המהפכה השנייה. עם חיסולם של שירותי מודיעין שעסקו בדיכוי הכוחות האסלאמיסטיים במצרים, בתוניסיה ובלוב, שוחררו וברחו אלפי אסירים, ביניהם לוחמים ובכירים של ארגונים רדיקליים, כמו אחיו של אל-זוואהירי במצרים ואחיו של יחיא א-ליבי בלב, שניהם מבכירי אל קאעידה, והם פועלים באלימות ומנצלים את חולשות המשטרים לטובתם (שוייצר ושטרן, 2011). אלפי אסירים אסלאמיסטיים מהקבוצה הלוחמת האסלאמית (Libya's Islamic Fighting Group) שוחררו והצטרפו לכוחות המורדים תחת השם "התנועה האסלאמית הלובית" (Libyan Islamic Movement). במצרים שוחררו חברי הג'מאעה האסלאמי (Egypt's Jamaat Islamiy) והצטרפו למתנגדי המשטר (Islam and the Arab Revolutions, 2011).

⁶ כוחות נאט"ו נכנסו לפעולה צבאית מסיבית בלב נגד קדאפי בעקבות החלטת מועצת הביטחון 1970 במטרה להגן על אוכלוסיות אזרחיות, ובהתאם להחלטה 1973 הותר להם לנקוט את כל האמצעים הדרושים ("all necessary measures" Operation UNIFIED PROCTOR: Protection of Civilians and Civilian Populated Areas). זאת אף על פי שרבו הסימנים לכך שכוחם של האסלאמיסטים המקורבים לזרמים של אל-קאעידה, "האחים המוסלמים" ותנועות אסלאמיות מקומיות הולך וגובר, ומפקדי צבא המורדים נחשדו באהדה לאסלאמיסטים. כך, למרות החשש שהמשטר הבא יאופיין

בניגוד לאירופה, מעצבי המדיניות בישראל אינם מאמינים בשינוי שמבשרים תהליכי "האביב הערבי", והוא מכונה בניהם "חורף ערבי". תהליכים אלה, לגישתם, מחייבים היערכות חדשה לנוכח איומי האסלאם הרדיקלי המשתלט על מדינות ערב, מחשש כי יסוכלו תהליכי השלום ויפתחו חזיתות נוספות נגד ישראל. בעיקר דומה כי ה"חיבוק" שמעניקים במערב לכוחות ההתנגדות, הכוללים כוחות אסלאמיסטיים, מדאיג מאוד את ישראל. אבל האם "מתחת שרירים" היא אסטרטגיה נכונה לנוכח ההתרחשויות, או שמא כדאי לישראל ליישר קו עם הגישה האירופית ולתת סיכוי לתהליכים החדשים בעולם הערבי?

מהות היחסים של אירופה עם מדינות מוסלמיות ומשטרים סמכותניים במזרח התיכון

מסכת המאבקים בעולם הערבי אינה נוגעת רק לעניינים מדינתיים פנימיים אלא גם למהות היחסים האזוריים⁷ והיחסים הבין-אזוריים, במיוחד בין מדינות אירופה לבין מדינות מוסלמיות. המהפכה האסלאמית באיראן העידה כי האסלאם הפוליטי מוביל לייצוא של פונדמנטליזם ורדיקליזם, להפרת מאזן החימוש, לערעור היציבות האזורית והבין-האזורית, לאיום על ביטחונה של אירופה וכן להשפעות על התנהגותם של המיעוטים המוסלמים בה.⁸ מגמות האסלאם הפונדמנטליסטי והרדיקלי מסכנות את האינטרסים החיוניים של מדינות אירופה הן במזרח התיכון והן ביבשת. יחסי הגומלין בין המערב למזרח הם משמעותיים ובתהליכי "האביב הערבי" טמונים היבטים רבי כוח והרי גורל, כיוון שהאינטרסים האירופיים אינם כוללים רק את הרצון המסורתי להבטחת משאבי האנרגיה, אלא גם את מניעת השפעות האסלאמיזציה על מיעוטי ההגירה המוסלמים בתוכה. נוסף לכך, ערעור היציבות במזרח התיכון צפוי להגביר את גלי ההגירה המוסלמים, המונים מאות אלפי מהגרים בשנה, שמסתננים לאירופה מהמזרח

באסלאמיזציה, מקווים במערב כי יעלה לשלטון אסלאם מתון שיציית לכללים הדמוקרטיים וייתן ביטוי לכלל הזרמים (Nordland and Kirkpatrick, 2011).

⁷ המאמר עוסק רק במסכת היחסים האזורית בהיבט הישראלי, אבל עיצוב המשטרים נוגע לכלל היחסים שהתהוו בעולם המוסלמי. כך למשל עליית "האחים המוסלמים" לשלטון במצרים לנוכח האסלאמיזציה בתורכיה יכולה להחריף את המתח עם איראן השיעית וליצור שני גושים אידיאולוגיים המתחרים ביניהם על ההשפעות במזרח התיכון; והחלשת השלטון בתימן עלולה להוביל להשתלטות גורמים אסלאמיסטיים ובכך לפגוע באינטרסים רבים ומשותפים של ערב הסעודית ונסיכויות המפרץ וגם של המערב.

⁸ איראן המהפכנית מעורבת בטרור שפשה במדינות המערב. חוליות חיסול איראניות פעלו באירופה לחיסול מתנגדי המשטר וגולים איראניים (ברגמן, 2007: 203-209). "משמרות המהפכה" וארגון חיזבאללה בלבנון ממחישים את סכנות הטרור נגד מטרות מערביות, מאז אירועי בירות בשנות השמונים בפיגועי תופת בבסיס הנחתים האמריקאים ובכוח הצרפתי, ולאחר מכן בפיצוץ השגרירות האמריקאית (קמחי, 1992: 186, 187). כמו כן, איראן וחיזבאללה פועלים נגד מטרות מערביות במדינות מוסלמיות ובמדינות אירופה ומעודדים מוסלמים מהקהילות המוסלמיות השיעיות להצטרף לשורותיהם (ברגמן, 2007: 250-247). באירופה השפיעה המהפכה האיראנית על המיעוטים המוסלמים בשל פעילותם של סוכנים איראניים. בדצמבר 1983 נסגר מרכז אסלאמי איראני בצרפת ושלושה דיפלומטים איראניים גורשו מהמדינה; בשנת 1986 חדרו שליחי איראן למקומות פולחן ולאגודות שונות בצרפת על מנת לגייס פעילים לביצוע גל של פיגועים, במטרה להעניש את צרפת על מכירת נשק לעיראק. בתגובה, "הסוכנות למודיעין נגד טרור" (DST) פירקה את הרשת הפרו-איראנית שפעלה במרכז אסלאמי (Al Beith) שבראשו עמד מוחמד בהיר פדלאללה (Mohamed Baher Fadlallah), אחיו של המנהיג הרוחני של חיזבאללה (Aichoune et al., 1989). מהומות בקרב המוסלמים פרצו באירופה לאחר פרסום ספרו של סלמן רושדי "פסוקי השטן" (The Satanic Verses), בעקבות צו הלכה של האייתוללה חומייני להוציא להורג את הסופר. בבריטניה, בעקבות אי היענות לדרישת "ועד הפעולה לענייני האסלאם בבריטניה הגדולה" (the United Kingdom Action Committee on Islamic Affairs) לאסור את פרסום הספר, פרצו בינואר 1989 מהומות קשות בעיר ברדפורד (Bradford) (Pauly, 2004: 1, 97).

התיכון ומאפריקה דרך המגרב.⁹ הגירה זאת אינה רצויה, נתפסת כמסוכנת לזהות האירופית ומעוררת חששות לגבי הפרת המאזן הלאומי והתרבותי של האומות האירופיות בגבולותיהן, בשל שונותן וזרותן של הקהילות המוסלמיות הגדלות בהן (ליבמן, 2011א; 2011ב).¹⁰

שורשי הסיבות לתלות הגומלין ההדוקה של אירופה במזרח התיכון נעוצים בהתפתחותו של הסדר העולמי החדש, שכתוצאה ממנו איבדו שחקנים מדיניים רבים במרחבים המוסלמיים את חשיבותם. היחלשותם וקריסת חלק מהם השפיעו על המדיניות האירופית כלפי העולם המוסלמי, בעיקר בשל התהליכים המפורטים להלן.

ראשית, קריסת הקומוניזם אפשרה את חדירתן של השפעות מערביות גוברות אל העולם המוסלמי. שנית, הגירת מוסלמים לתוך אירופה הואצה עד כדי כך שיש המכנים אותה "קולוניאליזם הפוך" בשל עוצמתה. הפיחות בחשיבותן של המדינות הקליינטיות מעידן המלחמה הקרה גרם לקריסת הסדרים פנימיים ולעלייתם של גורמים פוליטיים שהרעו עם אוכלוסיות, גרמו לסכסוכים אלימים, לרעב ואף לגינוסייד והגבירו את המוטיבציות להגירה; כמו כן חלה "גמישות בהגירה"¹¹ שנבעה מחלחול של אמצעי התקשורת המערביים לעולמות שהיו נתונים בקיפאון מחשבתי ופיזי. שלישית, השחרור מהאחיזה הסובייטית אפשר את התעצמותם של תנועות וארגונים פונדמנטליסטיים ורדיקליים שאיימו על האינטרסים האירופיים במזרח התיכון ובאירופה. רביעית, במקביל, קריסת המתח הבין-גושי אפשרה את הדיפוזיה של רעיונות הדמוקרטיה המערבית והליברליזם בעיקר לתוך חוגים משכילים במזרח התיכון. כך בהדרגה טופחו תקוות לחופש ולחירות, אשר בתיווך המדיה התקשורתית החדשה אפשרו את פרוץ האירועים האחרונים.

באירופה הגיבו במשך שני עשורים לשינויים בסדר העולמי. אחד הביטויים המרכזיים לכך הוא

"תהליך ברצלונה" (Barcelona Declaration and Euro-Mediterranean partnership). הסכמים נרקמו

⁹ במאי 2011 הודיעה הנציבות האירופית לפרלמנט האירופי כי 791,251 מהגרים נמלטו מאז תחילת המשבר בלוב, ו-283,318 מהם נמצאים בסמיכות לגבולות מצרים. מהם כ-97 אלף מצרים, כ-112 אלף לובים וכ-72 אלף בני לאומים אחרים - כ-45% מצאד, 21% מבנגלדש, ו-18% מניגריה. כ-90% מהמהגרים חסרי אמצעי זיהוי והצלב האדום הנפיק להם אשרות מעבר (laissez-passer). רבים רוצים לחזור למולדתם אך חלקם פונים לחופי אירופה - עד כה הגיעו לחופי מלטה ואיטליה כ-14 אלף מהגרים מלב (Parliamentary questions, 2011), ויש המונים אותם מהגרים-פליטים בכ-25 אלף. הנציבות האירופאית ומדינות אירופה, ובמיוחד מדינות דרום אירופה, החלו להיערך לשינויים בזרמי ההגירה במטרה להדק את הפיקוח על המעברים בגבולות בעקבות האירועים במזרח התיכון (Kanter, 2011).

¹⁰ אנגלה מרקל יצאה נגד הרב-תרבותיות בגרמניה בסברה כי השיטה הזאת נכשלה. לדעתה יש לקבל מהגרים הנוצצים לכלכלה שיש להם דברים משותפים עם גרמניה והם דוברי השפה הגרמנית, ולדחות מהגרים שאינם משתלבים בחברה הגרמנית. לדבריה הייתה זאת אשליה לחשוב כי הגרמנים והעובדים הזרים "יחיו באושר זה לצד זה":

"Of course the tendency had been to say, 'let's adopt the multicultural concept and live happily side by side, and be happy to be living with each other'. But this concept has failed, and failed utterly" (Connolly, 2010).

דיוויד קמרון טען בנאומו בוועידה לביטחון אירופה כי על המוסלמים להיות יותר בריטיים ופחות קשורים לזהותם האתנית מארצות מוצאם. הוא קישר זאת להשפעות של האסלאם וכן להשפעות הטרור וביקש גישה חדשה שאינה רב-תרבותית אלא יותר של אינטגרציה והזדהות לאומית עם בריטניה. כמו כן הדגיש כי הטרור האסלאמיסטי מסוכן ביותר לביטחונה של אירופה, במיוחד כאשר הוא נובע מאזרחיה שלה (PM's Speech at Munich Security Conference, 2011).

¹¹ גמישות בהגירה היא בין השאר היכולת לרכוש ידע מעמיק על נבכי תהליכי ההגירה, בעיקר הודות לאמצעי התקשורת המודרניים.

ב"שותפות האירו-ים-תיכונית" (EMP), ובהמשך ב-2007 עם הקמת "איחוד המדינות הים תיכוניות" (U-Med), והם הידקו את השותפויות בין האזורים. לכך נוספו היבטים של "מדיניות השכנות האירופית" (ENP) כלפי המזרח התיכון. יישום המדיניות במסגרות מוסדיות אפשר התקדמות ביחסים עם מדינות במזרח התיכון ופיתוח יחסי גומלין בשותפויות מגוונות שנקמו בדיאלוגים פוליטיים רבים. יחסים אלה כללו הסכמי סחר מסועפים שבהם התחייבו מדינות המזרח התיכון לפעול כדי למנוע תופעות של אסלאמיזציה בארצותיהם, שסיכנו את האינטרסים האירופיים וגם את המשטרים הסמכותניים. במקביל גברה הדרישה לטיפול בהגירה בלתי-חוקית¹² - הגירה שהציפה את אירופה במשך עשורים במיליוני בני אדם שדתם אסלאם. כמו כן התרבו הדיאלוגים שמטרתם ליישב סכסוכים שסיכנו את היציבות האזורית, במיוחד הסכסוך הערבי-ישראלי. צעדים אלו לוו במדיניות פיתוח וסיוע רחבה ובדרישות לרפורמות הכוללות פיתוח כלכלי והקלות חברתיות ופוליטיות, שנועדו להפחית את התסכול שממנו צומחת הקיצוניות האסלאמיסטית ושמעודד גם את ההגירה לאירופה (ליבמן, 2011ב).

באירופה נוצרה דילמה, כיוון שבניגוד לגישתה האגרסיבית יותר של ארצות הברית כלפי תופעות האסלאם הרדיקלי במזרח התיכון, השאיפה האירופית היא ליצור ביטחון בין-אזורי משותף, וגישתה של ארצות הברית סיכנה לעתים את השותפויות שעליהן סוכם בהסכם ברצלונה (Gillespie, 2003). לאחר ה-11/9 נראה היה כי ארצות הברית נוקטת מדיניות של "עוצמה קשה" (Hard Power) כלפי המזרח התיכון, בעוד שבאירופה מדובר ביחסים מורכבים יותר ובמדיניות של "עוצמה רכה" (Soft Power). כך, דווקא לאחר אירועי ה-11/9 והתגברות פעילותו של האסלאם הקיצוני, התגברו שיתופי פעולה בין מדינות אירופה לבין מדינות המזרח התיכון (Volpi, 2008). בעוד שארצות הברית מתייחסת למזרח התיכון כהגמון במערכת העולמית, מתוך ראיית אינטרסים גלובליים הכרוכים בשמירת האינטרסים הכלל מערביים, הרי באירופה מתייחסים למזרח התיכון כאל חצר אחורית ובעייתית. התייחסות זאת מחייבת יצירת איזונים ובלמים באמצעות שותפויות מוסדיות, בעיקר לנוכח ההגירה המתגברת, התגברות האסלאמיזציה והשפעתה על מיעוטי ההגירה המוסלמים. מדינות אירופה תומכות במדיניות האמריקאית כלפי המזרח התיכון רק לעתים, בגלל רתיעה משימוש בכוח ומחשש להשפעות שליליות בזירתן הפנימית. כך השתקף בחילוקי הדעות לגבי המלחמה בעיראק בשנת 2003. מנגד, כאשר האינטרס האירופי מכתוב שימוש בכוח, ההחלטות במוסדות על-לאומיים וברית נאט"ו מעניקים לאירופה "כסות" ועילות למעורבות כזאת, כפי שאירע באפגניסטן ולאחרונה בלב.

¹² לשון הצהרת ברצלונה :

"Cooperation in the field of illegal immigration, the fight against terrorism..." (Barcelona Declaration and Euro-Mediterranean Partnership).

לנוכח "תחיית האסלאם" הפחיתו באירופה את הדרישות שהופנו בעבר למדינות המזרח התיכון בנוגע לקידום דמוקרטיה.¹³ לאחר המהפכה באיראן התפתחו חששות כי אופוזיציות פוליטיות אסלאמיסטיות, בעיקר "האחים המוסלמים", יתפסו את מקומם של השליטים המסורתיים בבחירות לגיטימיות, ויקומו משטרים אסלאמיסטיים שימוטטו את הסדרים השומרים על האינטרסים החיוניים של אירופה. התרופפות הדרישות האירופיות להקמת משטרים דמוקרטיים במזרח התיכון העידה כי האינטרס האירופי היה לשמר את קיומם של המשטרים הסמכותניים מחשש שיוחלפו במשטרים אסלאמיסטיים. דוגמה לכך היא תמיכת צרפת במשטר הסמכותני ובראשי הצבא באלג'יריה בשנת 1991, לאחר שהמפלגה האסלאמיסטית FIS זכתה בבחירות, וכך גם הסגת עיראק מכווית במלחמת המפרץ הראשונה, שנעשתה תוך כדי שמירת מסגרות שלטוניות סמכותניות במזרח התיכון. אולם היו לכך גבולות, ובכמה מקרים התנהגו מדינות אירופה באופן שונה לחלוטין.

אירופה הייתה שותפה לחיסול משטר הטאליבן באפגניסטן לאחר ה-11/9 ותמכה בהקמת משטר דמוקרטי, זאת כיוון שהמשטר האסלאמיסטי היה בעייתי מאוד עבור האינטרסים האירופיים בשל היותו שותף לאל-קאעידה ולטרור. גרמניה וצרפת נמנעו מהמלחמה בעיראק בשנת 2003,¹⁴ אך הן תומכות פעילות בבניית המשטר הדמוקרטי החדש במדינה, במיוחד לנוכח אלימות האסלאם הרדיקלי. כלפי איראן הולכת ומתעצמת הדרישה מצד מדינות אירופה להתמתנות המשטר, בעיקר באמצעות סנקציות כלכליות, בצד תקוות שהאופוזיציה המתונה תעלה לשלטון. באירופה תומכים ברשות הפלסטינית ודורשים בתוקף את הפסקת האלימות הפנימית ואת הכפפת החמאס לרשות, במטרה להכליל את רצועת עזה בהסדרי שלום עתידיים עם מדינת ישראל. בתורכיה, הנתונה לשלטון מפלגה אסלאמית, התרחשו מאז שנת 2003 שינויים בהתאם לדרישות אירופיות, בכיוון שהוא אמנם דמוקרטי יותר אך חילוני פחות. תורכיה שבשלטון ה-AKP, חברת נאט"ו, מעורבת יותר בפוליטיקה האזורית, אך היא דודרה את היחסים הטובים עם ישראל ושואפת למנהיגות אזורית ולהשגת הגמוניה במזרח התיכון, ולעתים במדיניותה היא מפנה עורף למערב.

¹³ לנוכח האירועים האחרונים היכו באיחוד האירופי על חטא, וכעת מבקשות חברות האיחוד ליישם גישה חדשה שתקדם את הרפורמות הדמוקרטיות במדינות מוסלמיות, כולל קידום זכויות האדם, חופש הביטוי, ריבוי המפלגות, הצדק ושלטון החוק. הגישה החדשה מבקשת לקדם את ההיבטים הדמוקרטיים במקביל למאבק בהגירה הבלתי-חוקית, בסחר בבני-אדם ובטרור בינלאומי, ובד בבד עם שמירת הביטחון ופתרון קונפליקטים במדינות המזרח התיכון. נגד מדינות שניקטו צעדים לא דמוקרטיים, יפעלו באלימות כלפי אזרחיהן ולא יכבדו את זכויות האדם יופעלו סנקציות במקביל לקיום קשרים עם החברה האזרחית ולנקיטת צעדים נוספים לקידום הדמוקרטיה וזכויות אדם. מנגד, מדינות שיעמיקו את ההיבטים הדמוקרטיים הליברליים, כמו תקשורת חופשית ואלקטרונית, חופש הביטוי וההתארגנות, שמירת זכויותיהם של פליטים וכדומה, יזכו להטבות כלכליות מהאיחוד בהתאם להתקדמות ההיבטים הדמוקרטיים בארצותיהם באמצעות קידום הכלכלה והסכמי הסחר, עידוד התיירות, חילופי סטודנטים ועוד ("A New Response to a Changing Neighbourhood", 2011).

¹⁴ ניתן להסביר את הסיבות להימנעות צרפת וגרמניה מהמלחמה בעיראק ברצון למנוע הסלמה בעמדותיהם ובמעשיהם של מיעוטי ההגירה המוסלמים, כפי שאירע בעת מעורבותה של צרפת באלג'יריה. לנוכח ההפגנות הרבות נגד המלחמה בערי בריטניה, נראית גישה זאת מוצדקת. הסבר נוסף הוא החשש כי איראן המהפכנית תתחזק בשל חיסולו של משטר סדאם, שהיה יריב מר, והסבר שלישי הוא החשש כי התמוטטות המדינה העיראקית תגביר את גלי ההגירה לכיוונה של אירופה, כפי שאכן התרחש בפועל (ליבמן, 2011).

הדוגמאות של אפגניסטן ושל עיראק מעידות כי אירופה הייתה מוכנה לתרום רבות להקמתם של משטרים דמוקרטיים, גם באמצעים אלימים, כאשר משטר אסלאמיסטי השתלט על מדינה או כשהיה חשש שיעשה כן, מתוך חשש לפגיעה באינטרסים החיוניים שלה. המקרה האלגירי וכן המקרה האיראני העידו, למרות מאפייניהם השונים, כי יש סיכוי טוב שמהפכה או מהפך דמוקרטי עלולים להוביל למשטר אסלאמיסטי שבסופו של דבר עשוי להיות לרועץ לאינטרסים האירופיים והמערביים. המקרה התורכי עדיין בהתהוות, אך הוא מעיד כי התפתחות דמוקרטית ואסלאמיסטית עלולה לפגוע באינטרסים המערביים.

ההסברים לתמיכת מדינות אירופה במתנגדי המשטרים הסמכותניים במזרח התיכון

ההסדרים בין אירופה לבין המשטרים הסמכותניים אפשרו מראית עין של רפורמות חוקתיות והקמתם של פרלמנטים ומפלגות אופוזיציה, אך העומדים בראש המדינה הם שהכתיבו את מדיניות החוץ, הביטחון, הפנים, החברה והכלכלה. בתמורה קיבלו מדינות אירופה והמערב שיתוף פעולה במלחמה בטרור, בענייני הגירה ובענייניהם של מיעוטי הגירה מוסלמים באירופה,¹⁵ וכן ביטחון מסחרי וכלכלי בכל הנוגע למשאבי האנרגיה. בנוגע לאלו האחרונים, נעיר כי האינטרס של שיווק הנפט לאירופה הוא דואלי ולעתים האינטרס של המדינה המפיקה אף עולה על זה של המדינה הצרכנית, ולפיכך מדובר בגורם יציב וקבוע ללא קשר הדוק למשטר במדינה. כך, עיראק של סדאם, איראן של אחרי המהפכה ואף סוריה הרדיקלית לא הפסיקו למכור נפט למערב בשל סיטואציות פוליטיות.

אירועי "האביב הערבי" הובילו למהפך והמדיניות האירופית בשני העשורים האחרונים, שבמסגרתה נרקמו קשרים עם ראשי המשטרים הסמכותניים במזרח התיכון, השתנתה. מנהיגי אירופה הפנו עורף למשטרים אלו, והם מעודדים את המוחים, המפגינים והמורדים, תומכים בהם ומעניקים להם סיוע פיזי. זאת למרות הניסיון הנלמד מאיראן, מאפגניסטן ומעיראק וכן למרות התהליכים המתרחשים בתורכיה. התנהגות זאת מעוררת תהיות: מהם המניעים לתמיכתה של אירופה ב"אביב הערבי"? ומדוע הפנו באירופה עורף למשטרים סמכותניים שאתם התקיימו דיאלוגים ידידותיים במשך שני עשורים?

הטיעון הטנטטיבי הוא כי לא נותרה בידי אירופה חלופה אחרת אלא לתמוך במתנגדים למשטרים הסמכותניים, למרות קיומן של שותפויות ותיקות. אמנם הריאקציה הדמוקרטית יכולה להוביל להקמת משטרים אסלאמיסטיים ולהגשים את הגרועים שבחששות מדינות אירופה, אך לא היה ביכולתן למנוע את ההתרחשויות. עמידה לצד המנהיגות הישנה, או לחלופין התעלמות מהמתרחש, הייתה בוודאי מעצימה

¹⁵ על אף מדיניותה של אירופה בסוגיות הגירה ובסוגיות של מלחמה בטרור, ההגירה בשני העשורים האחרונים התעצמה (Libman, 2012) והטרור מצד האסלאם הרדיקלי גבר (ליבמן, 2011), אך ניתן להניח כי אי קיום דיאלוגים בסוגיות אלו היה מעצים את הטרור ואת ההגירה פי כמה.

את טענותיהם המסורתיות של האסלאמיסטים כי תחלואי השלטון ושחיתותו נובעים מהשפעות מערביות המשחיתות את טוהר המידות בעולם המוסלמי. טיעונים אלה יכולים לחזק את אהדת הקהלים העממיים לתנועות הפונדמנטליסטיות והרדיקליות. הסיכוי היחיד של אירופה להגן על האינטרסים החיוניים לה במדינות שבהן מתרחשים ויתרחשו בעתיד ריאקציות דומות הוא תמיכה בתהליכי ליברליזם, למרות אי-הוודאות הטמונה בהם, בתקווה שהם יובילו לתחייתה של דמוקרטיה ולא לתחיית האסלאם הפוליטי או הרדיקלי. כך, האירופאים מקווים כי יחסי הגומלין ושיתופי הפעולה החיוניים בתחומים הקושרים הגירה ומיעוטי הגירה מוסלמים ומניעת יצוא טרור ופונדמנטליזם, יימשכו ויישמרו בשל הסיבות הבאות:

ראשית, באירופה חרדים מהסלמה בעמדותיהם של מיעוטי הגירה המוסלמים לנוכח מדיניות ארצות אירופה כלפי ארצות מוצאם. המיעוטים המוסלמים תומכים ברובם בהתנגדות למשטרים המסורתיים במדינות מוצאם. הארגונים המוסלמים הפונדמנטליסטים, שחלקם קשורים ל"אחים המוסלמים" וחלק ממנהיגיהם גולים מארצותיהם, רואים בעין יפה את ההתנגדות למשטרים הסמכותניים. ארגונים אלו גם תומכים במגמות האסלאמיזציה באירופה והובילו הפגנות ומחאות רבות, חלקן הגדול אליהם, בתגובה למדיניות באירופה כלפי ארצות מוצאם (ליבמן, 2011).¹⁶ לנוכח ניסיון העבר, סביר להניח כי אילו באירופה היו "יושבים על הגדר" לנוכח המתרחש במזרח התיכון או ממשיכים לתמוך בגלוי בשליטים סמכותניים, במיוחד בעת שאלה טובחים בהמוני המפגינים והמורדים,¹⁷ היו המוסלמים באירופה יוצאים להפגנות אלימות.¹⁸ תמיכה במתנגדי המשטרים יכולה דווקא להשקיט את המיעוטים המוסלמים ולעורר בקרבם אהדה כלפי המהלכים האירופיים.

¹⁶ הנה דוגמה בולטת לתמיכה בשינויים המתרחשים לאחרונה בעולם הערבי: פרופ' טריק רמדאן מאוניברסיטת אוקספורד, אנגליה, אדם ששלטונות ארצות-הברית (Department of Homeland Security) שללו את ויזת המרצה שלו (Vidino, 2005) ומבקרו טוענים כי הוא מטיף לאסלאמיזציה במערב באופן מתוחכם, הוא תומך נלהב בנוכחות המוסלמים במערב ופעיל בתנועות אסלאמיסטיות במערב. רמדאן הביע אופטימיות זהירה לגבי השינויים שהביא עמו ה"אביב הערבי", אך הביע גם חשש כי התקוות לדמוקרטיה עלולות לרדת לטמיון כיוון שהקוטביות הפוליטית במדינות ערב עלולה לעצור תהליכים אלו. טענתו היא כי אין מדובר בתחיית האסלאם אלא במוסלמים המעוניינים בדמוקרטיה ובערכים של חופש שיש להם ערכים משותפים עם המערב. לטענתו, מחלקת המדינה האמריקאית אימנה צעירים מצריים בשימוש באמצעים טכנולוגיים לקידום הדמוקרטיה, אך לא הם השולטים בהפגנות ההמונים נגד המשטר, ובמערב תומכים במשטרים סמכותניים מתוך פחד מעלייתם לשלטון של "האחים המוסלמים", אשר נוטלים חלק אקטיבי באירועים (Sibley, 2011). רמדאן הוא נכדו של חסן אל-בנא, מייסד תנועת "האחים המוסלמים" במצרים, ובנו של סעיד רמדאן, מראשי התנועה באירופה (ליבמן, 2011). רמדאן מעיד כי בספרו שעתיד לצאת לאור, העוסק באסלאם ובתחייה הערבית, הוא מתאר את האירועים מתוך אהדה רבה למתקוממים (Ramadan).

¹⁷ סרקווי וקמרון אמרו בביקורם בלוב כי התערבותם המהירה של כוחות נאט"ו מנעה את מותם של אלפים שהיו נהרגים אילו כוחותיו של קדאפי היו משתלטים על בנגאזי, ולראיה האהדה גדולה שלה זכו בביקורם בעיר (Nordland and Gladstone, 2011).

¹⁸ המיעוטים המוסלמים באירופה השתתפו בהפגנות אלימות רבות לנוכח המדיניות כלפי ארצות מוצאם: בערים שונות בבריטניה התרחשו הפגנות אלימות בשנת 1989 בפרשת "פסוקי השטן"; בשנת 2001 חזרו והתרחשו הפגנות סוערות של מוסלמים במדינה. צרפת ידעה גל של פרעות וטרור בשל צידודה במשטר הישן באלג'יריה, לאחר שהמפלגה האסלאמית זכתה בבחירות; סבב נוסף של הפגנות אלימות בערי צרפת מצד המיעוטים המוסלמים נמשך שבועות אחדים במהלך שנת 2005. בכל ערי אירופה ובמיוחד בבריטניה מתקיימות תדיר הפגנות, חלקן אלימות, נגד המלחמה בעיראק ובאפגניסטן. בשנת 2006 סערה היבשת לנוכח הפגנות אלימות חוצות גבולות ואזורים בשל פרשת "קריקטורות מוחמד". הפגנות תמיכה בעד הפלסטינים והחמאס לנוכח מדיניותן של המדינות החברות באיחוד האירופי כלפי הסכסוך הערבי-ישראלי מתקיימות תדיר בערי אירופה. מוסלמים אירופאים ומהגרים מוסלמים אף לקחו חלק בכמה וכמה מאירועי הטרור שפקדו את היבשת, ביניהם הפיגועים בתחבורה הציבורית במדריד ובלונדון, והיו מעורבים בתכנון אירועי טרור רבים אחרים שנחשפו וסוכלו. בבריטניה לבדה תוכננו עשרות אירועי טרור בידי מהגרים ובני מהגרים מוסלמים, חלקם יצאו אל הפועל ורובם לא. המפגעים הושפעו מהטפות של

שנית, ההגירה המוסלמית הנמשכת לאירופה והקהילות ההולכות וגדלות של מיעוטי הגירה מוסלמים מעוררות חששות רבים לגבי שיבוש זהותה של היבשת (ליבמן, 2011ב), בייחוד לנוכח העובדה כי מאות אלפי מהגרים ופליטים מוסלמים צובאים על דלתותיה מדי שנה למרות שיתופי הפעולה המגוונים אשר נרקמו עם מדינות המזרח התיכון (ליבמן, 2011ב; Libman, 2012).¹⁹ מאז שנת 1992 מכוונת מדיניות הביטחון והחוץ האירופית (CFSP) גם כלפי סיכונים הנובעים מההגירה הבינלאומית הבלתי-חוקית הנושאת עמה סחר בבני-אדם, פשע מאורגן וטרור הנובע מהפונדמנטליזם ומהרדיקליזם האסלאמיסטי. מספר המהגרים לאירופה גדל ב-25 אחוזים בין השנים 2002-2006 (Herm, 2008), וממדי ההגירה החיצונית למדינות האיחוד האירופי בשנת 2006 הוערכו ביותר מ-1.8 מיליון איש, רובם ממדינות האסלאם. בתגובה הוקמו באירופה גופי חקירה משולבים שלהם סמכויות מעצר מורחבות ומדינות אירופה מחליפות מידע ומשתפות פעולה כדי למנוע הגירה בלתי-חוקית, לחזק את ביטחון הפנים ולהילחם בטרור. כמו כן מתקיימים סיורים ימיים משותפים עם מדינות המוצא של המהגרים המוסלמים ועם המדינות שבהן הם עוברים בדרכם לאירופה במטרה לאתרם ולהחזירם לארצות מוצאם, ומהגרים רבים נכלאים במחנות מעצר באירופה עד לגירושם. במקביל מנסות מדינות אירופה, באמצעות מדיניות החוץ האירופית, "לדכא" את הגורמים להגירה במדינות המוצא, להעניק עזרה הומניטרית ולסייע בפיתוח תשתיות כלכליות וחברתיות במטרה לצמצם ולמנוע את כל אותם התחלואים הדוחפים את המהגרים אל אירופה (ליבמן, 2011ב; Broeders, 2007; Council Regulation (EC) No 1257/96, 2 July 1996; Libman, 2012).

התמוטטותם המוחשית של המשטרים הקיימים והקמתם של משטרים חדשים עוינים לאירופה עלולות להוביל לקריסת מדיניות ההגירה, בעיקר בשל העלייה הצפויה והבלתי מבוקרת במספרם של המהגרים המוסלמים.²⁰ התסריט הגרוע מכול עבור מנהיגי אירופה הוא חוסר שליטה בהגירה המוסלמית בשל התמוטטותם של הסכמים עם ארצות המוצא והמעבר המיועדים לבליתיה.²¹ בנסיבות אלו נאלצו

כוהני דת מוסלמים פונדמנטליסטיים והצטרפו לארגונים רדיקליים כמו אל-קאעידה, או יזמו אירועי טרור על דעת עצמם (ליבמן, 2011א).

¹⁹ על חששותיהן של מדינות אירופה, הפעולות שהן נוקטות נגד הגירה לא רצויה, החשיבות שהן מקנות למניעת הגירה באמצעות הסכמים עם מדינות המוצא ומדינות המעבר והמאמצים שהן משקיעות בכך ראו לדוגמה בהסכם בנושא זה בין בריטניה וצרפת (UK-France Declaration on Immigration, 2010).

²⁰ על פי נתוני מכון גאלופ, בסוף שנת 2011, שנה לאביב הערבי, 26% מתושבי אפריקה הצפונית רצו להגר לצמיתות ו-14% אמרו שיממשו כוונה זו בשנה הבאה (Esipova and Ray, 2011). לנוכח האירועים האחרונים, ולאחר שמדינות באירופה העבירו במשך שנים מיליארדי יורו למצרים, ללוב ולתוניסיה כדי שממשלותיהן ישלטו בהגירה הבלתי חוקית ובזרימת הפליטים אל אירופה, גוברים החששות מ"צונאמי אנושי" של מהגרים מהמזרח התיכון, ומדיניות ההגירה האירופית שמצויה כיום בצומת דרכים נוטה לכיוון הגישה של "מבצר אירופה" (Fortress Europe). לפיכך מניחים בבריסל למדינות האיחוד האירופי לנקוט אמצעים נוספים למניעת הגירה מוסלמית (Traynor, 2011).

²¹ מאז תחילת האירועים בפברואר 2010 התגברה ההגירה לאירופה, במיוחד ממצרים, מתוניסיה ומלוב. במקביל, מאז אותה עת עושים באיחוד האירופי מאמצים רבים, בשיתוף עם גורמים בינלאומיים וממשלות ובמימון של מאות מיליוני יורו, לבלום

מקבלי ההחלטות באירופה לתמוך במתנגדים למשטרים הנוכחיים, מתוך הנחה כי הם יזדקקו בעתיד להמשך שיתוף הפעולה חוצה הגבולות כדי לשלוט בהגירה.

שלישית, ייצוא הרדיקליזם והטרור מהמזרח התיכון אל אירופה התגבר בעשורים האחרונים ותוצאותיו ניכרו עד כה בפיגועים רבים. המלחמה בארגונים האסלאמיים הרדיקליים ובטרור מחייבת שיתוף פעולה בין מדינות אירופה לבין המשטרים במזרח התיכון. עליית משטרים שאינם משתפים פעולה במלחמה בטרור תגביר את הטרור;²² ועל אחת כמה וכמה צמיחתם של משטרים תומכי טרור, אשר יסכנו את המאבק בו ועלולים אף להעצים אותו. במקרה כזה עלולות גם להתגבר השפעות פונדמנטליסטיות ורדיקליות בקרב מיעוטי ההגירה המוסלמים. תרחישים אפשריים אלה עלולים לסכן את ביטחונה החיצוני והפנימי של אירופה, והאירופאים חוששים מתוצאותיהם לא פחות מאשר מהגירת המוסלמים ליבשת. תמיכה במתנגדי המשטרים הסמכותניים יכולה להוביל לשיתוף פעולה עם משטרים חדשים שיקומו גם בתחום מניעת הטרור.

אם כן, הדילמה של מדינות אירופה נוצרה בשל החשש מטילים ארוכי טווח ומנשק להשמדה המונית (WMD); מארגוני הטרור האסלאמיים הרדיקלים; מארגוני פשע וסחר בבני-אדם; מהגירה חוקית ובלתי-חוקית (Youngs, 2006; Heisbourg, 2003; Kemp, 2003; Hollis, 1997); ומהטרור האסלאמיסטי והאיזמי הפנימיים שהתגלו בשל הקשרים בין מהגרים מוסלמים באירופה לבין ארגוני הטרור (Roy, 2005; Hill, 2004; Den-Boer & Monar, 2002; Heisbourg, 2003). לנוכח כל אלה נקטו מדינות אירופה מדיניות שיש בה אמנם סיכון מחושב אך גם פרדוקס מסוים בשל הסכנות הטמונות בעלייתו של האסלאם הפוליטי או הרדיקלי. הסיבה לכך היא היעדר אלטרנטיבה טובה יותר. קיימים אמנם מחד גיסא חששות מבוססים למדי כי "האביב הערבי" יוביל לתהליכים דמוקרטיים או סמי דמוקרטיים שיוליכו לעליית האסלאם הפוליטי או הרדיקלי, ובסופו של תהליך עלולים להופיע משטרים דמויי משטר המהפכה האיראנית שיציבו בפני אירופה אתגרים קשים, בתחומי ההגירה והטרור ואף בהתחמשות יתר שתסכן את היציבות האזורית והבין אזורית; אך מאידך גיסא, חוסר תמיכה במתקוממים עלול לגרום כאמור לתמיכה רחבה יותר באסלאם הפוליטי ולקדם את הקמתם של משטרים אסלאמיסטיים. לפיכך נטשו באירופה את המדיניות המסורתית התומכת במשטרים סמכותניים אוהדי המערב, ובחרו לתמוך בריאקציות העממיות ובמרד נגד המשטר בלב, בתקווה כי בסיום התהליך יישמרו

את זרמי ההגירה מלוב ולטפל במהגרים במסגרות אזוריות בתוך מצרים ותוניסיה במטרה להחזירם לארצותיהם (Migration of Third-Country Workers from Libya, 2011).

²² לוב רוויה בכלי נשק מגוונים הכוללים טילי כתף, ובארצות הברית ובאירופה חוששים כי כלי נשק אלו יפלו בידי ארגוני טרור, ישמשו לפעולות טרור ויסכנו את התעבורה האווירית, ולפיכך נעשים מאמצים לנטרולם (Senior US Official Says Terrorist Groups Interested in Libya's Missing Shoulder Missiles, 2011). בינתיים יש עדויות כי הנשק המוברח מלוב מוצא דרכו לסיני ומשם לרצועת עזה (Fadel, 2011b).

האינטרסים החיוניים של אירופה בשיתוף פעולה ובהסכמה עם משטרים חדשים שיקומו באזור. עם זאת, ייתכן כי יקומו משטרים אסלאמיסטיים קיצוניים ואז תתעורר דילמה חדשה בשל הרצון לשמירת האינטרסים החיוניים של אירופה, אשר תנוע בין שני קטבים: מלחמה לשם הנחלת הדמוקרטיה כפי שהיא באפגניסטן ובעיראק; ומנגד השלמה עם המציאות החדשה ותשלום מחיר כבד בשל קריסת האינטרסים החיוניים.

ניתוח התנהגותה של אירופה לנוכח "האביב הערבי"

נסכם את החלופות האפשריות במדיניות האירופית ואת התוצאות המשוערות הצפויות מכל חלופה בנוגע לאינטרסים החיוניים של אירופה, הכוללים בלימת הגירה מוסלמית, מניעתן של תגובות אלימות והתפרעויות מצד מיעוטי הגירה מוסלמים והפחתת הסכנות מהאסלאם הרדיקלי. בפני אירופה עמדו לנוכח אינטרסים אלו שלוש חלופות: מדיניות של התעלמות, צידוד במשטרים הסמכותניים הקיימים וצידוד במתנגדי המשטר.

לוח 1: חלופות אפשריות במדיניות אירופית בעת ההתרחשויות של "האביב הערבי" והתוצאות הצפויות ביחס לאינטרסים החיוניים

מדיניות אפשרית / האינטרסים החיוניים של אירופה	התעלמות	צידוד במשטרים הסמכותניים	צידוד במתנגדי המשטר
בלימת הגירה מהמזרח התיכון	התגברות גלי ההגירה אל אירופה	בלימת ההגירה	התגברות גלי ההגירה אל אירופה
מניעת תרעומת בקרב מיעוטי הגירה מוסלמים	תרעומת של מיעוטי הגירה מוסלמים	תרעומת מוגברת של מיעוטי הגירה מוסלמים	השקטת מיעוטי הגירה
מניעת תפיסת השלטון בידי כוחות האסלאם הרדיקלי והפוליטי	התמרמרות בקרב קהלים עממיים וחיזוק כוחו של האסלאם הפוליטי והרדיקלי	התמרמרות רבה בקרב קהלים עממיים וחיזוק כוחו של האסלאם הפוליטי והרדיקלי	אפשרות קיימת כי האסלאם הפוליטי ישלוט בסופו של התהליך

מלוח 1 אנו למדים כי האופציה שבחרו מדינות אירופה, של מדיניות המצדדת במתנגדי המשטר, היא מאוזנת דיה בהתייחס לאינטרסים החיוניים שלהן, בעת התרחשותם של התהליכים ועד להתייצבות משטרים חדשים. הבחירה במדיניות זו פירושה סיכויים טובים יותר לכך שמנהיגי האסלאם הפוליטי המתונים יזכרו לטובה את תמיכת המערב אם יעלו לשלטון,²³ והיא אף מגדילה את הסיכוי לצמיחת דמוקרטיה חופשית יחסית במדינות ערב. חלופה זו עדיפה עבור אירופה, במיוחד בשל החשש שהוזכר כי התעלמות מהנעשה - ויותר מכך, צידוד במשטרים הקיימים - היו כנראה מגבירים את התמיכה בזרמים

²³ עבד-אלחכים אל חיז'ג'זי, מאנשי אל-קאעידה ומפקד כוחות המורדים בלוב, אמר כי העזרה שהגיש המערב למורדים נגד משטרו של קדאפי שינתה את הדרך שבה הם מסתכלים על המערב: "It's changed the way we look at the West. They saved our people and we have to say thanks (Islam and the Arab Revolutions: A Golden Opportunity?, 2011). מזכירת המדינה האמריקאית הילרי קלינטון ביקרה בלוב את מנהיגי המורדים, ולנוכח הקריאות "אללה אכבר" הדגישה בפניהם את מחויבותה של ארצות הברית לעמוד לצדה של לוב החופשית (Warrick, 2011).

הפונדמנטליסטיים והרדיקליים ואת הכעסים כלפי המערב, וכן את התגובות האלימות של המיעוטים המוסלמים.

התוצאות האפשריות של "האביב הערבי" מוצגות בלוח 2 להלן ומצביעות על הסיכון המחושב של אירופה בתמיכתה במתנגדי המשטר. האפשרות הראשונה היא שבסופו של דבר יקומו משטרים סמכותניים בחלק מהמדינות שבהן מתחוללות עתה ריאקציות - הסיכוי לכך קטן, אך יש להניח כי אז תימצא שוב הדרך לחלוק אינטרסים משותפים בין האזורים והמדינות כבעבר. לחצי ההגירה יגברו אמנם במקרה כזה, אך ייתכנו שיתופי פעולה לבליתם; מיעוטי הגירה מוסלמים באירופה יתמרמו, אך המאבק נגד גורמים פונדמנטליסטיים ורדיקליים צפוי להימשך. האפשרות השנייה היא הקמת משטרים דמוקרטיים באותן מדינות - או אז יקטפו באירופה את פירותיה של המהפכה והאינטרסים החיוניים של אירופה יישמרו. עם זאת, ייתכן בהחלט כי הקמת דמוקרטיה תדרוש מעורבות מערבית נוספת אם מתנגדי המשטר החילוניים האסלאמיסטיים ייאבקו אלו באלו, כפי שנעשה באפגניסטן, בעיראק ולאחרונה בלב. ²⁴ אך אם יצלח התהליך הליברל-דמוקרטי ההגירה תקטן, ישתרר שקט יחסי בקרב מיעוטי ההגירה המוסלמים והמאבק המשותף נגד הרדיקליזם באסלאם יימשך. ייתכן גם כי במסגרת משטר דמוקרטי יוסכם על פשרות בין החילונים לבין האסלאם הפוליטי המתון ויחדיו הם ייאבקו ברדיקליזם האסלאמי, כפי שאולי מסתמן לאחר הבחירות בתוניסיה. גם במקרה זה צפוי שיתוף פעולה טוב עם אירופה. האפשרות השלישית היא הופעתו של משטר אסלאמיסטי-פונדמנטליסטי, וסיכוי לכך קיים. במקרה כזה יש להניח כי גלי ההגירה לאירופה יתגברו, ההשפעות הפונדמנטליסטיות והרדיקליות על מיעוטי ההגירה המוסלמים יתגברו אף הן והאסלאם הרדיקלי יתחזק על כל המשמעויות הנובעות מכך. האירופאים משתפים אפוא פעולה עם מתנגדי המשטר גם כאשר מדובר במי שמסומנים כטרוריסטים בשם האסלאם, במיוחד בלחימה בלב, בתקווה שיקום בסופו של תהליך משטר דמוקרטי או היברידי שישתף פעולה עם אירופה והאינטרסים החיוניים שלה לא ייפגעו.

לוח 2: התוצאות האפשריות של "האביב הערבי" והשפעתן המשוערת על האינטרסים החיוניים של

אירופה

משטר אסלאמיסטי	משטר דמוקרטי	משטר סמכותני	סוג המשטר
			האינטרסים החיוניים של אירופה
התגברות גלי ההגירה אל אירופה / אי שיתוף פעולה	בלימת ההגירה / שיתופי פעולה רחבים	התגברות גלי ההגירה אל אירופה / ייתכנו	בלימת הגירה מהמזרח התיכון

²⁴ למרות הלקחים והמחיר הכבד של המעורבות באפגניסטן, משטר הטליבאן חלף מהעולם וארגון אל-קאעידה נחלש; גם בעיראק חוסל משטרו של סדאם חוסיין והוקם משטר חדש ודמוקרטי. המעורבות המוגבלת של נאט"ו בלוב העידה כי למרות המחירים הכבדים באפגניסטן ובעיראק מוכנות מדינות המערב להילחם עבור מה שנתפס בעיניהן כסכנה לאינטרסים החיוניים שלהן.

שיתופי פעולה כבעבר	שקט יחסי בקרב מיעוטי הגירה מוסלמים	השפעות הפונדמנטליזם והרדיקליזם על מיעוטי הגירה מוסלמים	מניעת תרעומת בקרב מיעוטי הגירה מוסלמים
התמרמרות בקרב קהלים עממיים / המשך המאבק נגד האסלאם הפוליטי והרדיקלי	התפשרות עם האסלאם הפוליטי המתון / מאבק נגד האסלאם הרדיקלי	חיזוקו של האסלאם הפונדמנטליסטי והרדיקלי / סנקציות ואולי מעורבות להחלפת המשטר	מניעת תפיסת השלטון בידי כוחות האסלאם הרדיקלי והפוליטי

בסיכום ביניים ניתן לומר כי סביר מאוד שלאחר המעורבות בלחימה בלוב והתמיכה במתנגדי המשטר בתוניסיה ובמצרים ישאפו האירופאים לשמור על האינטרסים החיוניים להם, וייתכן בהחלט כי מנהיגי אירופה יחתרו לעיצובם של משטרים דמוקרטיים גם במחיר של מעורבות צבאית, במיוחד לנוכח החלופה הרעה לאירופה בדמותם של משטרים אסלאמיסטיים. אירועים קודמים באיראן, התפתחות אל-קאעידה בחסות הטאליבן, עליית החמאס בעזה וכן השתלטותו ההדרגתית של חיזבאללה על הזירה הלבנונית – כל אלה הם צלקות מכאיבות; ספק אם אירופה יכולה להרשות התרחשויות דומות באגן הים התיכון. יהיו תוצאות תהליכי "האביב הערבי" אשר יהיו, משטרים שלא ישתפו פעולה עם אירופה יסכלו את מאמציה לשמור על שלושת האינטרסים החיוניים: בלימת הגירה מוסלמית, מניעת השפעות אסלאמיות על מיעוטיה המוסלמים ומניעת התגברות הרדיקליזם והפונדמנטליזם, שהפרתם טומנת בחובה אופציות מסוכנות לאיחוד האירופי ולמדינותיו.

הצד הישראלי: היבטים של "האביב הערבי" כלפי ישראל לנוכח השיקולים האירופיים

הנקודה הישראלית אינה נוגעת כביכול לאינטרסים האירופיים. המזרח התיכון אינו החצר האחורית של ישראל אלא היא חלק ממנו, והסכנות הצפויות לה אם לא יתגשמו השאיפות הליברל-דמוקרטיות במדינות ערב הן סכנות קיומיות. אם מדיניות המערב לא תצלת, ומשטרים אסלאמיסטיים יתייצבו בסופו של תהליך בראש כמה ממדינות ערב, נראה כי ישראל תעמוד בפני אתגרים ביטחוניים חדשים ומסוכנים פי כמה משל אירופה. כך למשל, עליית שלטון אסלאמיסטי במצרים עלולה לגרום לקריסת הסדרי השלום ואולי אף לפתיחת חזית נוספת מול ישראל.²⁵ ספק אם אירופה, שתהיה שקועה אז בבעיותיה - שיכללו כנראה הגירה מתעצמת, ייצוא רדיקליזם וטרור לגבולותיה והעצמת הסכנות ממיעוטיה המוסלמים - תעמוד לימינה של ישראל, אלא אולי אם יתרחש מהלך מערבי של החלפת

²⁵ ההפגנות נגד ישראל בכיכר תחריר הגיעו לשיא ב-9 בספטמבר 2011, כאשר גרמו להסתלקות צוות השגרירות הישראלית ממצרים. אירוע זה מעיד כי כוחות המהפכה יכולים לשנות את מדיניות השלום והסכם השלום עם ישראל עלול ליפול קורבן לריצוי דעת הקהל. כך אמר עמרו מוסא כי פג תוקפם של הסכמי קמפ דייוויד, ומוחמד אל-ברדאעי הצהיר כי הוא מוכן לשקול מלחמה נגד ישראל. קריאות אלו מעמידות את ישראל במצב עדין ומסוכן לא פחות מהתבטאויותיהם של האסלאמיסטים, שכנראה יוותרו על הסכם השלום עם ישראל אם יעלו לשלטון (צורף, 2011). לפיכך ההערכות בישראל מיוני 2011 כי מצרים לא תפגע בהסכם השלום עם ישראל כיוון ששום שלטון שיעלה לא יוותר על הסיוע האמריקני, וכי מצרים אינה מהווה סיכון אסטרטגי, נראות מוטעות לנוכח אירועי ספטמבר 2011 (איילנד, 2011).

משטרים בכוח. שאלת עיצוב המשטרים בעולם הערבי היא קריטית לביטחונה של ישראל, אך אין בידה כלים לקדם את עיצובם של משטרים דמוקרטיים; ולהיפך, צעדים לא נכונים בישראל, כמו התבטאויות נגד האסלאמיזציה, החרפת המאבק עם הפלסטינים ופגיעה בנפש, עלולים למנף את העוינות נגד ישראל בעולם הערבי ולהרחיב את התמיכה בקרב מי שרוצים ומצהירים שיש להיאבק נגדה. עלייתם של אסלאמיסטים לשלטון אמנם תפגע במידה רבה גם באינטרסים החיוניים של אירופה, אך לכוחות האירופיים ולמערב בכללותו יכולות טובות יותר לשנות את רוע הגזרה, אף כי מהלך כזה עלול לבוא על חשבון התמיכה בישראל.

הצהרתו של ראש ממשלת ישראל בנימין נתניהו כי יש איומים חדשים שנוצרו מהשינויים הדרמטיים החלים במשטרים במזרח התיכון לאחר עשרות שנים של יציבות שלטונית (נתניהו, 27 נובמבר 2011) נראית נכונה. לנוכח תחזית זאת לא נותר אלא לקוות כי תהליכי "האביב הערבי" יעלו לשלטון משטרים דמוקרטיים שיקיימו הסכמים בינלאומיים ואזוריים קיימים, ואולי אז יקודמו תהליכי שלום נוספים בין העולם הערבי לבין ישראל. עד אז, דומה כי הבררה היחידה שנותרה בידי מעצבי המדיניות הישראלית היא לשמור על שתיקה, להמתין להתפתחויות, להתכונן לבאות ולקוות כי ניסיונות המערב לייצב משטרים דמוקרטים במדינות ערב יצלחו.

המתנה כפויה נדרשת מישראל על אף הקשיים והסכנות לביטחונה: ברצועת עזה מתעצמת ההתחמשות בשל נתיבי הברחות בחצי האי סיני בידי הבדווים, שמנצלים את הרפיסות ששורה בצבא מצרים;²⁶ המשא ומתן לשלום עם הפלסטינים קפוא ופניית הפלסטינים לקבלת הכרה כמדינה בגבולות '67 זוכה להתייחסות באומות המאוחדות; איראן מגבירה את מאמציה להשגת נשק גרעיני וחיזבאללה ממשיך בהתארגנותו הפנימית בתוך לבנון וזוכה להישגים פוליטיים; ובזירה הפלסטינית הפנימית החמאס ממשיך להתחזק על חשבון הנהגת הרשות הפלסטינית הנוכחית. אמנם ניתן לצפות כי המתנה מאופקת תזכה את ישראל בנקודות זכות אם יקומו משטרים דמוקרטיים במדינות ערב; אך אם משטרים אסלאמיסטיים יעלו לשלטון, מצבה הביטחוני של ישראל עלול להחריף.

לנוכח מסכת האירועים האזורית המורכבת, הצעד היחיד המתבקש שיכול להיטיב את מצבה של מדינת ישראל הוא קידום הסכם שלום עם הפלסטינים. במערב מודעים לכך ובהצהרת הקוורטט האחרונה נעשו כמה וכמה צעדים העונים לדרישות הישראליות לישיבה למשא ומתן עם הפלסטינים.²⁷ עם זאת,

²⁶ נשק ותחמושת הכוללים אמצעי לחימה מתקדמים כמו טילי כתף קרקע-אוויר עושים דרכם מלוב לאל-עריש ומשם מוברחים לרצועת עזה. חלקם אמנם נתפס בידי כוחות הביטחון המצריים, אך טילי SAM, תותחי נ"מ, נשק קל ותחמושת נגישים לסחר ולשימוש בסיני, וחלקם הוזמנו כנראה מגורמים בלוב על ידי ארגונים פלסטיניים. ארסנל הנשק המצטבר ברצועת עזה מערער את הביטחון בישראל ומסכן את שליטתה במרחב האווירי, וקיים חשש כי טילים שהופקרו לאחר נפילתו של קדאפי ישמשו בידי טרוריסטים בסיני, שחלקם מייצגים את אל-קאעידה, ליירוט מטוסים אזרחיים ולמעשי טרור נגד ישראל (Fadel, 2011b).

²⁷ בהצהרת הקוורטט לענייני המזרח התיכון מספטמבר 2011 יש שינויים המקלים על הצדדים, ובמיוחד על ישראל, לחדש את המשא ומתן ללא שהיות וללא תנאים מוקדמים, ולהתחיל בדיון בנושאי השטחים והביטחון ללא דרישה מפורשת להקפאת

הגישה הרשמית של ממשלת ישראל, כפי שנשמעה בנאומו של נתניהו בכנסת, מעידה כי קברניטי המדינה אינם נותנים סיכוי כלשהו לשינויים המתחוללים בעולם הערבי. ראש הממשלה מתח ביקורת קשה על מי שעודדו במערב את תהליכי "האביב הערבי" וכינה אותם "תמימים", הדגיש כי אין לו אמון בתהליכי הדמוקרטיה של העמים הערבים, הביע חשש מהתמוטטות המשטר בירדן והצהיר שאינו נכון לוותרים כלפי הפלסטינים כיוון שישראל עומדת בפני אי-יציבות אזורית, ומתוצאות "האביב הערבי" צפוי "גל אסלאמיסטי, אנטי מערבי, אנטי ליברלי, אנטי ישראלי ואנטי דמוקרטי" (Ravid, 2011).

ישראל צועדת אפוא בניגוד למגמות המערביות - בעוד שבאירופה וגם בארצות הברית תולים תקוות בתהליכי הדמוקרטיה המתחוללים בארצות ערב, בתקווה כי אם יקומו משטרים דמוקרטיים או היברידיים שבהם יש רוב לאסלאם הפוליטי הם ישמרו על הסכמים בינלאומיים,²⁸ הרי שישראל המגמה הפוכה. הביקורת של נתניהו אינה מגדילה את הסיכויים למשא ומתן בין ישראל לבין משטרים שיקומו בעקבות התהליכים העכשוויים במדינות ערב. גם אם צפויים משטרים חדשים בשותפות אסלאמיסטית או בשליטתה, הרי שהאינטרס הישראלי מכתוב שאיפה ליחסים טובים עם מדינות הערביות ולא קריאת תיגר על התהליכים המתקיימים ועל מדיניות המערב.²⁹ לפיכך, במיוחד כעת, הושטת יד לשלום לפלסטינים לשם השגת דו-קיום בין העמים יכולה לשרת יותר מתמיד את האינטרס הישראלי - זאת כיוון שיש בה סיכוי לנטילת העוקץ והטיעונים נגד ישראל מצד המשטרים החדשים אשר יקומו. יתרה מזאת, הבעת אמון במדיניותה של אירופה כלפי המזרח התיכון, ולא רק למראית עין, יכולה להגביר את סיכוייה של ישראל לקבל תמיכה מאירופה במקרים של חרפת העמדות כלפיה כתוצאה מהתהליכים המתרחשים במזרח התיכון. ישראל זקוקה לתמיכת המערב כאוויר לנשימה, דווקא לנוכח הסיכויים המסתמנים לעליית האסלאם הפוליטי לשלטון, ולפיכך אימוץ הגישה האירופית וצעידה בדרכי השלום יכולים להועיל לישראל בכל תוצאה שתגבש מ"האביב הערבי".

לסיום נזכיר כי הגישה של האיחוד האירופי ומדינותיו כלפי הסכסוך הישראלי-ערבי כרוכה לבלי הפרד במדיניותה בעשורים האחרונים כלפי המזרח התיכון בכללותו. באירופה סבורים כי יש קשר הדוק

הבנייה בהתנחלויות - הקלות המבטאות היטב את העמדות הישראליות היסודיות. אין בהצהרה תמיכה בפנייה האחרונה של הפלסטינים לעצרת האומות המאוחדות אלא אזכור בלבד. כלל היסודות לשלום בין ישראל לפלסטינים מבוססים לפי ההצהרה על עקרונות ועדת מדריד והחלטות מועצת הביטחון 1850, 1515, 1397, 338, 242 של שלום תמורת שטחים, "מפת הדרכים" וההסכמים הקודמים בין הצדדים. כמו כן מובעת בהצהרה מחויבות עמוקה למציאת פתרון לקונפליקט הערבי-ישראלי ולשלום מקיף במזרח התיכון, ובקשה לקיום שיחות ישירות ומידיות בין הצדדים והשגת הסכם שלום במהלך שנת 2012 (Statement by Middle East Quartet, 2011).

²⁸ ממשל אובמה עשה תפנית במדיניותו וכיום הוא פונה לכיוונה של מצרים "החדשה" שיש בה רוב ל"אחים המוסלמים" בתנאים הכוללים את שמירת ערכי הדמוקרטיה וכיבוד הסכמים בינלאומיים ובכללם הסכם השלום עם ישראל (Kirkpatrick and Myers, 2012).

²⁹ באירופה מגבשים ערוצים חדשים לרקימת יחסים עם המפלגות האסלאמיות בעולם הערבי. השליח האירופי לענייני "האביב הערבי", ברנרדינו ליאון, נפגש עם בכירי ממשלת ישראל ושדר מסר מרגיע לנוכח החששות הישראליים מהנעשה במדינות ערב. ברנרדינו טען כי אם הקהילה הבינלאומית תתמוך במעבר לדמוקרטיה התוצאות יהיו חיוביות, וישראל אינה צריכה לחשוש מעלייתן של המפלגות האסלאמיות לשלטון - זהו אינו "חורף ערבי" אלא צעד לקראת הקמת דמוקרטיה שבהן קשה להגיע למלחמה (רביד, 2011). כל זאת על אף ההצהרות של מנהיגי "האחים המוסלמים" כי לא יקיימו את הסכם השלום עם ישראל (חורי, 2012).

בין הסלמת עמדותיהם של מיעוטי ההגירה המוסלמים והתחזקות האסלאם הרדיקלי לבין יחסה של אירופה לישראל. תמיכת יתר בישראל על חשבון הפלסטינים מזיקה ליחסים הפנימיים עם הקהילות המוסלמיות ומחזקת את מצדיקי הטרור. לפיכך באירופה מבקשים פתרון של שתי מדינות לשני העמים במטרה ליטול את העוקץ הן מטיעוני מיעוטיה המוסלמים והן מטיעוני האסלאם הרדיקלי (ליבמן, 2011). דומה שמדיניות זאת מתחזקת בשל ההתרחשויות של "האביב הערבי", ואירופה שואפת להסכם שלום מהיר בין הצדדים לסכסוך לשם טובתה שלה. האינטרס הישראלי כעת הוא כפול ומכתיב כאמור את קבלת העמדה המערבית הדוחפת להסכם שלום מהיר, הן כיוון שהוא יכול להוות נקודת מפנה שלאחריה ישררו יחסים טובים יותר עם שכנותיה והן כיוון שהוא מבטיח את תמיכתם של אירופה והמערב בישראל בתוך מסכת היחסים האזוריים המתהווה מחדש במזרח התיכון.

סיכום

האיחוד האירופי והמדינות החברות בו נקטו מאז תחילתם של אירועי "האביב הערבי" מדיניות שונה לכאורה מהעבר לנוכח התקוממויות עממיות שתכליתן החלפת המשטרים הסמכותניים, ותמכו במתנגדי המשטרים ובשאיפות להקמת דמוקרטיות על אף המגמות האסלאמיסטיות שברקע התהליכים, עד כדי מעורבות פעילה של כוחות נאט"ו בלב. מהפך זה במדיניותה של אירופה מעורר תמיהה ויש בו לכאורה פרדוקס משני טעמים עיקריים: ראשית, ביוזמת מדינות אירופה נרקמו יחסי עלות-תועלת עם רוב השליטים בעולם הערבי במשך למעלה משני עשורים. יחסים אלה שירתו את האינטרסים החיוניים של אירופה בנושאי הליבה: ההגירה המוסלמית לאירופה, מיעוטי ההגירה המוסלמים באירופה והמאבק באיום האסלאם הפונדמנטליסטי והרדיקלי. שנית, החששות המסורתניים באירופה כי כתוצאה מתהליכים דמוקרטיים יעלו לשלטון משטרים אסלאמיסטיים היו למוחשיים ביותר לנוכח אירועי "האביב הערבי". אף על פי שבאירופה לא תמכו באופן פעיל בהקמת דמוקרטיות במזרח התיכון, למעט במקרים קיצוניים כמו באפגניסטן ובעיראק, ולמרות הלקחים כי תהליכים דמוקרטיים יכולים להוביל לניצחונם של האסלאמיסטים כפי שאירע באלג'יריה ובאיראן – עתה, כביכול במפתיע, חל מפנה במדיניות האירופית ומדינות היבשת תומכות בתוקף בהקמת דמוקרטיות במזרח התיכון.

מתוך בחינת החלופות שעמדו בפני מדינות אירופה באשר למדיניותן כלפי אירועי "האביב הערבי", ניכר כי המדיניות שנבחרה היא בעלת הסיכוי הגבוה ביותר לשמור על האינטרסים החיוניים של אירופה. בפני אירופה עמדו שלוש חלופות עיקריות עם פרוץ "האביב הערבי": התעלמות מהנעשה, תמיכה במשטרים הסמכותניים או תמיכה במתנגדי המשטר. בחינת החלופות מצביעה כי באירופה נקטו - למרות התמיהה והפרדוקס כביכול - מדיניות שקולה ומחושבת כלפי המזרח התיכון. בחירה בחלופה של תמיכה

במתנגדי המשטר משרתת את המדיניות האירופית בכמה דרכים: ראשית, מיעוטי ההגירה המוסלמים תומכים ברובם במהלכי "האביב הערבי" ואילו היו האירופאים ממשיכים לתמוך במשטרים המסורתיים היו צפויות להם מהומות והתנגדויות מבית, בייחוד לנוכח הטבח של מתנגדי המשטר בידי השליטים בלוב ובסוריה. שנית, לו הייתה אירופה מתמידה במדיניות הקודמת, יש להניח כי היו מופנות נגדה האשמות כי היא אחראית לתחלואי העולם הערבי - טענה שהייתה מחזקת את הפונדמנטליזם והרדיקליזם באסלאם והייתה גורמת לניכורם של הקהלים העממיים מהמערב. שלישית, לא היה בכוחה של אירופה למנוע את האירועים, והיא תמכה במתנגדי המשטרים הערביים מתוך תקווה כי כל משטר שיעלה לשלטון ימשיך את שיתוף הפעולה ויקיים את ההסכמים עמה. התמיכה במתנגדי המשטרים יוצרת אפשרות לכך שמנהיגי האסלאם הפוליטי יהיו אסירי טובה לכוחות המערב שתמכו בהם במאבקם, אף שייתכן שיצמחו במזרח התיכון משטרים היברידיים בשיתוף עם האסלאם הפוליטי.

עד לפרוץ "האביב הערבי" שירתה מדיניות אירופה כלפי העולם הערבי את האינטרסים שהוזכרו על חשבון ערכים מרכזיים הכוללים דמוקרטיה ליברלית ושלטון החוק, שוויון, חופש ביטוי ושמירה על זכויות אדם; עתה הזדמן בידי האירופאים לנקוט מדיניות שבה טמון סיכוי לשמירת האינטרסים החיוניים לה לצד שמירת ערכים אלה, בתמיכה המסיבית בתהליכים הדמוקרטיים בלוב, בתוניסיה ובמצרים. השאלה הקריטית שעדיין עומדת על הפרק היא כיצד ינהגו באירופה אם יתגשמו הגרועים שבסיוטיהם ובסופו של תהליך יתפסו את השלטון אסלאמיסטים המבקשים לקומם את שלטון השריעה בנוסח הדומה לזה של איראן המהפכנית. אזי תעמוד בפני אירופה דילמה של התערבות בכוח לעומת ויתור על האינטרסים החיוניים לה. ניתן לומר כי באירופה בחרו להמר על הסיכוי כי חזונו של פרנסיס פוקויאמה (Fukuyama, 1989) יתממש במדינות ערב, דווקא לנוכח הסיכוי הגבוה שתחזיותיו של סמואל הנטינגטון בדבר התנגשות הציוויליזציות (Huntington, 1993) הן שיתגשמו.

רבים צופים שינוי במדיניותה הרשמית של אירופה בתום תהליכי "האביב הערבי", לנוכח השינויים במזרח התיכון ולאחר שיתייצבו משטרים חדשים. סביר להניח כי ייחתמו הסכמים חדשים עם מדינות ערב ו"הסכם ברצלונה" ישודרג שוב, כפי שנעשה בשנת 2007. ראשי האיחוד מנתחים את השינויים בעולם הערבי ומודעים היטב לכך כי ייאלצו לערוך שינויים והתאמות בהסכמים הבין אזוריים, וכי הם עומדים בפני דילמות קריטיות לנוכח עלייתן הכמעט ודאית של מפלגות אסלאמיסטיות לשלטון. כך משתקף בניתוח של המוסד ללימודי ביטחון (ISS) של האיחוד האירופי, שם השוו את מגמת עלייתן של המפלגות האסלאמיסטיות לשלטון ב-2011 למשבר באלג'יריה בשנת 1991 עם עלייתה לשלטון של ה-FIS, וכן לתוצאות הבחירות ברשות הפלסטינית ועלייתו של החמאס בשנת 2006 (Brown, Elshobaki and)

(Kausch, 2011). לנוכח ניסיון העבר, הערכת כותב מאמר זה היא כי אם יקומו בעקבות "האביב הערבי" משטרים אסלאמיסטיים בתהליך דמוקרטי, אזי באירופה לא יבחרו מיד בכוח הזרוע על מנת להקים במדינות אלו משטרים דמוקרטיים אוהדים אלא יעשו מאמצים להגיע איתם להסכמות, הן בגלל הצורך לשמירת האינטרסים החיוניים של אירופה והן מתוך הצדקה להגשמת ערכיה המרכזיים באזור הקרוב לה; זאת למרות הסיכוי כי משטרים כאלו יפנו איומים קריטיים לכיוונה.

המצב הנוכחי וההתפתחויות העתידיות האפשריות מציבים דילמה בפני מקבלי ההחלטות בישראל, כיוון שחיזוק כוחו של האסלאם הפוליטי מסכן את הסכמי השלום עם מצרים ועלול להעמיד את ישראל בפני חגורה קוהרנטית של משטרים אסלאמיסטיים. דומה כי ישראל מותחת את שריריה לקראת הבאות, אך ישור קו עם מדיניותה של אירופה וחידוש המשא ומתן לשלום עם הפלסטינים יכולים להקהות את טיעונו של האסלאם הפוליטי ולהגדיל את הסיכוי לכך שהמשטרים אשר יקומו יכבדו את הסכמי השלום עם מדינת ישראל. כך, הדילמה הישראלית נעה בין הסיכוי הקלוש שיקומו משטרים דמוקרטיים שיקיימו את הסכמי השלום, לבין הסיכוי שהמשטרים החדשים ייצרו חגורה של אסלאמיזציה עוינת למדינת ישראל. כפי שמסתמן לעת עתה, יש סיכוי כי יקומו משטרים דמוקרטיים שבהם האסלאם הפוליטי ייתן את הטון, ולפיכך הבחירה האופציונלית של ישראל נעה בין ביקורת על תהליכי האביב הערבי לבין השלמה עמם, בתקווה שיקומו משטרים דמוקרטיים או היברידיים אשר יקיימו הסכמים בינלאומיים - וביניהם הסכמים עם ישראל. ייתכן שתקווה זו תתממש ביתר קלות אם תחתור ישראל בכנות לקימום הסכמי השלום עם הפלסטינים. ובכל זאת, דומה כי מקבלי ההחלטות הישראליים חשים מאוימים, חשדנים וחרדים בפני הבאות.

מקורות

איילנד, גיורא, 2011. "הטלטלה במזרח התיכון וביטחון ישראל", **עדכן אסטרטגי** 14(2), נצפה לאחרונה 12.10.2011.

[http://www.inss.org.il/upload/\(FILE\)1311075209.pdf](http://www.inss.org.il/upload/(FILE)1311075209.pdf)

ברגמן, רונן, 2007. **נקודת האל-חזור**. תל-אביב: כנרת זמורה-ביתן.

ברק, מיכאל, 2011. "הסלפים במצרים ומהפכת ה-25 בינואר 2011: למה לי פוליטיקה עכשיו?", **צומת המזרח התיכון** 10(1), נצפה לאחרונה 10.10.2011.

http://www.dayan.org/pdfim/Tzomet_Barak_051011.pdf

גוז'נסקי, יואל, 2009. "חשיבותה הגוברת של תימן במאבק האזורי", **מבט על** 128(5), נצפה לאחרונה 14.10.2011.

<http://www.inss.org.il/heb/research.php?cat=79&incat=&read=3244>

חורי, ג'קי, 2012. "האחים המוסלמים: העם צריך להכריע בנוגע להסכם השלום", **הארץ**, נצפה לאחרונה 1.1.2012.

<http://www.haaretz.co.il/news/world/1.1606163>

ליבמן, צבי, 2011א. "עיצוב מדיניות חוץ וביטחון כלפי מדינות מוצאם של 'מיעוטי-הגירה' – מיעוטי-ההגירה המוסלמים בבריטניה לנוכח האסלאם הרדיקלי", הני זובידה ודוד מקלברג (עורכים), **דינמיקה של שינוי: הפוליטיקה הישראלית בתקופת מעבר**. ישראל: האגודה למדע המדינה, עמ' 125-157.

--- 2011ב. "השפעת המדיניות של מיעוטי-הגירה (פזורות): המקרה של אירופה לנוכח האסלאם הרדיקלי", עבודה לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, אוניברסיטת חיפה.

ניסים-לובטון, ענבל, 2011. "אחדות או מוות? חזונו של נשיא תימן", **צומת המזרח התיכון** 1(6), נצפה לאחרונה 14.10.2011.

http://www.dayan.org/pdfim/Tzomet_Nissim_YEMEN_060611.pdf

נתניהו, בנימין, 2011. **אתר משרד ראש הממשלה**, נצפה לאחרונה 3.12.2011.

<http://www.pmo.gov.il/PMO/Communication/Spokesman/2011/11/spokeStart271111.htm>

צורף, מירה, 2011. "מהפכה במלכוד עצמי", **צומת המזרח התיכון** 1(10), נצפה לאחרונה 10.10.2011.

http://www.dayan.org/pdfim/Tzomet_SE1011-Tzoreff_Egypt-Israel_130911.pdf

קמחי, דוד, 1992. **האופציה האחרונה**, תל-אביב: עידנים.

רביד, ברק, 2011. "השליח האירופי לענייני האביב הערבי: ישראל לא צריכה לחשוש מעליית האיסלאם", **הארץ**, נצפה לאחרונה 13.1.2012.

<http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.1604870>

שוויצר, יורם, וגלעד שטרן, 2011. "'צדיקים מלאכתם נעשית בידי אחרים', אל-קאעדה והמהפכות במזרח התיכון", **עדכן אסטרטגי** 14(2), נצפה לאחרונה 14.10.2011.

[http://www.inss.org.il/upload/\(FILE\)1311077679.pdf](http://www.inss.org.il/upload/(FILE)1311077679.pdf)

Ahim, Kareem, and Laura Kasinof, 2011. "Yemen's Leader Agrees to End 3-Decade Rule", *The New York Times*, accessed 3 December 2011.

<http://www.nytimes.com/2011/11/24/world/middleeast/yemen-saleh-transfer-power-deal-saudi-arabia.html?hp>

Aichoune, Farid, et Marie-France Etchegoin, 1989. "Bataille pour un Minaret", *Le Nouvel Observateur*, 23 Mars 1989.

- “A New Response to a Changing Neighbourhood: A Review of European Neighbourhood Policy”, 2011. COM(2011) 303, *EU, Brussels*, 25 May 2011.
http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com_11_303_en.pdf. (Accessed, 14 October 2011).
- Barcelona Declaration and Euro-Mediterranean Partnership. EU, *Europa.*, accessed 22 November 2011.
http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/mediterranean_partner_countries/r15001_en.htm
- Broeders, Dennis, 2007. "The New Digital Borders of Europe", *International Sociology* 22(1): 71–92.
- Brown, J. Nathan, Amr Elshobaki and Kristina Kausch, 2011. "Egyptian Democracy and the Muslim Brotherhood", *European Union Institute for Security Studies*, accessed 23 November 2011.
http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Egyptian_democracy_and_the_Muslim_Brotherhood.pdf
- Connolly, Kate, 2010. "Angela Merkel Declares Death of German Multiculturalism", *The Guardian*, accessed 17 October 2011.
<http://www.guardian.co.uk/world/2010/oct/17/angela-merkel-germany-multiculturalism-failures>
- "Council Regulation (EC) No 1257/96 of 20 June 1996 Concerning Humanitarian Aid", 2 July 1996, *Official Journal L 163*: 1-6, accessed 15 October 2011.
[http://www.foreign.gov.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_3BDE427F1E6259F6C1257669003D6166_SK/\\$File/CouncilRegulation1257_96.pdf](http://www.foreign.gov.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_3BDE427F1E6259F6C1257669003D6166_SK/$File/CouncilRegulation1257_96.pdf)
- Den-Boer, Monica and Jörg Manor, 2002. "Keynote Article: 11 September and the Challenge of Global Terrorism to the EU as a Security Actor", *Journal of Common Market Studies* 40: 11- 28.
- Esipova, Neli and Julie Ray, 2011. "One in Four in North Africa Desired to Migrate Before Unrest; Potential Migrants in Tunisia, Morocco, and Algeria Particularly Drawn to France", *Gallup*, accessed 14 October 2011.
<http://www.gallup.com/poll/147344/One-Four-North-Africa-Desired-Migrate-Unrest.aspx>

- Fadel, Leila, 2011a. "In Tunisia, Islamists Flourish as Democracy is Ushered In", *The Washington Post*, accessed 28 October 2011.
http://www.washingtonpost.com/world/middle_east/in-tunisia-islamists-flourish-as-democracy-is-ushered-in/2011/10/26/gIQAmEoIKM_story.html
- 2011b. "Smuggled Libyan Weapons Flood into Egypt", *The Washington Post*, accessed 15 October 2011.
http://www.washingtonpost.com/world/libyan-weapons-flooded-egypts-black-weapons-market/2011/10/12/gIQA2YQufL_story.html
- 2011c. "Islamists Emerge in Force in New Libya", *The Washington Post*, accessed 15 October 2011.
http://www.washingtonpost.com/world/middle-east/islamists-emerge-in-force-in-new-libya/2011/09/12/gIQAdU10QK_story.html
- Fukuyama, Francis, 1989. "The End of History?", *The National Interest* 16.
- Gillespie, Richard, 2003. "Reshaping the Agenda? The Internal Politics of the Barcelona Process in the Aftermath of September 11", *Mediterranean Politics* (8) 2 and 3: 22-36.
- Heisbourg, Francois, 2003. "New Security Landscape: the End of the Post-Cold War Era", *Asia-Pacific Reaccessed*, 10(1): 52-63.
- Herm, Anne, 2008. "Recent Migration Trends: Citizens of EU-27 Member States Become Ever more mobile while EU remains attractive to non-EU citizens". *Eurostat*. In: 98/2008. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-08-098/EN/KS-SF-08-098-EN.PDF. (Accessed, 4 August 2009).
- Hill, Christopher, 2004. "Renationalizing or Regrouping? EU Foreign Policy Since 11 September 2001", *Journal of Common Market Study* 42(1): 63-143.
- Hollis, Rosemary, 1997. "Europe and the Middle East: Power by Stealth?", *International Affairs* 73(1): 15-29.
- Huntington, P. Samuel, 1993. "The Clash of Civilizations?", *Foreign Affairs* 72(3): 22-49.

"Islam and the Arab Revolutions: A Golden Opportunity?", 2011. *The Economist*, accessed 22 October 2011.

<http://www.economist.com/node/18486089>

Kanter, James, 2011. "Migration Prompts E.U. to Seek New Travel Rules", *The New York Times*, accessed 17 October 2011.

http://www.nytimes.com/2011/09/17/world/europe/17ihtborders17.html?_r=1&ref=europa

Kemp, Geoffrey, 2003. "Europe's Middle East Challenges", *The Washington Quarterly* 27(1): 163–177.

Kirkpatrick, D, David, 2011. "In Egypt, No Alliance With Ultraconservatives, Islamist Party Says", *The New York Times*, accessed 2 December 2011.

<http://www.nytimes.com/2011/12/02/world/middleeast/egypts-muslim-brotherhood-keeps-distance-from-salafis.html?src=recg>

Kirkpatrick, David D. and Steven Lee Myers, 2012. "Overtures to Egypt's Islamists Reverse Longtime U.S. Policy", *The New-York Times*, accessed 4 January 2012.

http://www.nytimes.com/2012/01/04/world/middleeast/us-reverses-policy-in-reaching-out-to-muslim-brotherhood.html?_r=1&ref=egypt

Libman, M. Zvi, 2012. "State-to-Nation Balance vis-à-vis Immigrants' Human-Rights: A Comparative View and the Case of Immigration Policy in Israel", in D. Soen, M. Shechory and S. Ben David, (eds.): *Minority Groups: Coercions, Discrimination, Exclusion, Deviance and the Quest for Equality*, New York: Nova Science Publishers, pp. 152-176.

"Migration of Third-Country Workers from Libya", 2011. *Parliamentary Questions, The European Parliament*, accessed 7 October 2011.

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=WQ&reference=E-2011-005409&format=XML&language=EN>

Nordland, Rod and Rick Gladstone, 2011. "Cameron of Britain and Sarkozy of France Visit Libya", *The New-York Times*, accessed 10 October 2011.

<http://www.nytimes.com/2011/09/16/world/africa/cameron-and-sarkozy-in-tripoli-libya-to-meet-new-leaders.html?scp=2&sq=libia%20&st=cse>

Nordland, Rod and David Kirkpatrick, 2001. "Islamists' Growing Sway Raises Questions for Libya", *The New-York Times*, accessed 10 October 2011.

<http://www.nytimes.com/2011/09/15/world/africa/in-libya-islamists-growing-sway-raises-questions.html?ref=rodnordland>

"Operation UNIFIED PROTECTOR: Protection of Civilians and Civilian Populated Areas", *North Atlantic Treaty Organization*, accessed 13 October 2011.

http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_04/20110407_unified-protector-protection-civilians.pdf

"Parliamentary Questions", 2011. *The European Parliament*, accessed 2 October 2011.

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2011-003796&language=EN>

Pauly, J. Robert, 2004. *Islam in Europe: Integration or Marginalization*, Burlington: Ashgate Publishing Limited.

Pfeffer, Anshel, 2011. "Egyptian Forces, Protesters to Face off as Cairo Unrest Enters Second Week", *Haaretz*, accessed 3 December 2011.

<http://www.haaretz.com/print-edition/news/egyptian-forces-protesters-to-face-off-as-cairo-unrest-enters-second-week-1.397543>

"PM's Speech at Munich Security Conference", 2011. *Number 10 Downing Street*, accessed 17 October 2011.

<http://www.number10.gov.uk/news/pms-speech-at-munich-security-conference/>

Ravid, Barak, 2011. "Netanyahu: Arab Spring Pushing Mideast Backward, not Forward", *Haaretz*, accessed 3 December 2011.

<http://www.haaretz.com/news/netanyahu-arab-spring-pushing-mideast-backward-not-forward-1.397353>

Roy, Olivier, 2005. "Europe's Response to Radical Islam", *Current History* 104(685): 360-364.

"Senior US Official Says Terrorist Groups Interested in Libya's Missing Shoulder-Fired Missiles", 2011. *The Washington Post*, accessed 15 October 2011.

http://www.washingtonpost.com/world/middle-east/senior-us-official-says-terrorist-groups-interested-in-libyas-missing-shoulder-fired-missiles/2011/10/14/gIQAP45xjL_story.html

- Sheridan, Mary Beth, 2011. "Libya Declares Liberation with an Islamic Tone", *The Washington Post*, accessed 24 October 2011.
http://www.washingtonpost.com/world/middle_east/libya-declares-liberation-with-an-islamic-tone/2011/10/23/gIQA4VsbAM_story.html?wpisrc=nl_politics
- Sibley, Robert, 2011. "Arab Spring not Islamist Uprising, says Muslim Intellectual", *The Ottawa Citizen*, accessed 19 October 2011.
<http://www.ottawacitizen.com/news/Arab+Spring+Islamist+uprising+says+Muslim+intellectual/5117774/story.html>
- "Statement by Middle East Quartet", 2011. *UN Secretary General*, accessed 28 October 2011.
<http://www.un.org/News/Press/docs/2011/sg2178.doc.htm>
- "Tariq Ramadan's New Book: Islam and the Arab Awakening". *Tariq Ramadan*, accessed 17 October 2011.
<http://www.tariqramadan.com/Islam-and-the-Arab-Awakening.html>
- Traynor, Ian, 2011. "Arabic Exodus Likely to Lead to Tighter Border Controls in Europe". *The Guardian*, accessed 17 October 2011.
<http://www.guardian.co.uk/uk/2011/may/08/arabic-exodus-border-controls-europe>
- "UK-France Declaration on Immigration", 2010. *The Guardian*, accessed 10 October 2011.
<http://image.guardian.co.uk/sys-files/Politics/documents/2010/11/02/02112010UKFranceSummitImmigrationDeclaration.pdf>
- Vidino, Lorenzo, 2005. "The Muslim Brotherhood's Conquest of Europe", *Middle East Quarterly* 11: 25-34.
- Volpi, Frederic, 2008. "Introduction: Strategies for Regional Cooperation in Mediterranean: Rethinking the Parameters of the Debate", in F. Volpi (ed.), *Transnational Islam and Regional Security – Cooperation and Diversity between Europe and North Africa*, New York: Routledge, pp. xii-xvi.
- Warrick, Joby, 2011. "Hillary Rodham Clinton Tells Libyans: 'We're on your side'", *The Washington Post*, accessed 22 October 2011.
<http://www.washingtonpost.com/world/national-security/clinton-arrives-in-libya->

[bearing-aid-and-encouragement/2011/10/18/gIQAD5rmtL_story.html?wpisrc=al_comboNP](#)

Youngs, Richard, 2006. *Europe and the Middle East in the Shadow of September 11*, London: Boulder.